

Mangfoldighed og diversitet

Museet som alternativt læringsrum for børn med særlige behov

Af museumsformidler Helle Ingerslev Kristensen, Gammel Estrup – Herregårdsmuseet

Blandt museernes opgaver som identitetsskabende kulturinstitutioner og nyttige alternative læringsrum er, at de også skal bidrage til borgernes dannelse og bevidsthed som aktive, kulturelle medborgere i lokalsamfundet. En forudsætning for, at museerne kan udfylde denne rolle som demokratiske dannelseinstitutioner, er at *alle* borgere skal have lige mulighed for at benytte sig af den adgang til vores fælles kulturarv, som museerne repræsenterer.

Nærværende artikel præsenterer og reflekterer over de første resultater fra en af Gammel Estrup - Herregårdsmuseets store formidlingsmæssige satsninger i 2014 og 2015, hvor museet under projekt-titlen *Museet som engagerende, inkluderende og dannende instans* søger at etablere en kvalificeret museumsundervisningspraksis målrettet børn i specialtilbud. Målgruppen i projektet er således en meget differentieret brugergruppe, der har det til fælles, at de befinder sig i et af den danske folkeskoles spe-

cialtilbud. Nogle elever har koncentrationsproblemer og udfordres af impulsiv adfærd, mens andre lider af generelle indlæringsvanskeligheder. Fælles for gruppen af elever er, at de har svært ved at gennemføre de skoleforløb målrettet elever i den almene folkeskole, som Gammel Estrup – Herregårdsmuseet udbyder.

Gennem udviklingsprojektets inkluderende sigte er det således ambitionen at komme et skridt nærmere det at være et museum med rum og plads til alle uanset særlige behov. Projektet søger at udnytte Gammel Estrups iboende potentialer som alternativt læringsrum gennem deltagelse, aktivitet og fællesskab.¹ Målsætningen er, at elever, som kan risikere at opleve sig selv som stigmatiserede og „forkerte“, får et positivt udbytte af museumsundervisningen.

Ny forståelse for formidling

Traditionel museumsformidling er ofte baseret på en præsenterende, monologisk kommunikationsform, hvor det modtagende publikum optager viden gennem sproget i form af skrift, foredrag eller omvisninger.² Imidlertid ekskluderer denne form for formid-

Museumsformidler og elev saver brænde til Skovarbejderhusets lille støbejernskomfur under et af de særligt tilrettelagte undervisningsforløb. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

*Æbleplukningen er en del af de autentiske aktiviteter, der udgør de forskellige læringsforløb.
Foto Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.*

ling ofte børn fra specialtilbud. Det sker simpelthen, fordi de har svært ved at modtage viden, når den formidles passivt læsende eller lyttende til fortællinger med mange svære ord, der dækker over abstrakte begreber.³ Når Skovarbejderhuset i Lunden ved Gammel Estrup danner ramme om en række nye undervisningstilbud målrettet børn med særlige behov, går originale historiske genstande og konkrete, kropsligt orienterede aktiviteter hånd i hånd med læringsmål, specialpædagogik og kreative læringsformer.⁴ Det gamle skovarbejderhus i herregårdsskoven fremstår som en typisk landarbejderbolig fra omkring 1930 med autentiske, historiske rammer. Disse omgivelser er ideelle for en meget sanseaktiverende formidlingsform i undervisningsforløbene – eleverne smager, føler og prøver kræfter med historien om de mange jordløse arbejdere, der var tilknyttet de store herregårde førhen.

Med udgangspunkt i Skovarbejderhuset og Lundens kulturmiljø, bliver eleverne aktivt inddraget i en diskussion om den adelige elites eksklusive rettigheder samt vilkår og hverdagsliv for herregårdens skovarbejdere omkring forrige århundredeskift. Udgangspunktet for undervisningsforløbene er, at børn med særlige behov på samme vis som børn i almentilbud lærer, når de er sammen i sociale sammenhænge, hvor de er fælles om meningsfulde aktiviteter. Det kræver en række strukturelle forholdsregler af specialpædagogisk karakter.

Derfor imødekommer projektet et behov for at lægge vægt på den sociale – interaktive tilgangsmåde

*Travlhed under undervisningsforløb hvor eleverne producerede deres egen æblemost fra træerne i Herregårdshaven.
Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.*

til historieformidlingen og på dialog i en bred forstand, hvor også fysiske aktiviteter er en del af kommunikationen. Undervisningsforløbene giver børnene en læringsoplevelse, hvor tilegnelsen af forståelse og refleksion kommer ad anden vej end gennem sproget. Derfor er undervisningen i projektet blandt andet præget af kropslige/fysiske interaktionsformer med inddragelse af historiske genstande såsom skovhuggerøksen og gruekedelen. Når de fysiske aktiviteter prioriteres på denne måde, rykker det for alvor ved indlæringen hos børn med særlige behov. Det fantastiske ved Skovarbejderhuset og dets omkringværende miljø som alternativt læringsrum er, at man kan sanse, opleve og føle landarbejdernes kulturhistorie umiddelbart og uden nogen særlige

Øllebrøden tilberedes ved brændekomfuret i Skovarbejderhusets køkken, før elever og museumsformidler spiser sammen i husets stadsstue. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

kompetencer eller forudsætninger, og samtidig kvalificeres undervisningen endvidere af, at den også understøtter skolernes læringsmål.⁵

Kort afstand til egen historie og livsverden

Alle projektets undervisningsforløb har den fælles nævner, at eleverne stifter bekendtskab med emnet *Herregårdens jordløse Arbejderklasse*, der blandt andet dækker over fortællingen om, hvordan man

En elev har ramt plet og „nedlagt“ et vildsvin i herregårdsskoven – stoltheden er ikke til at tage fejl af. Elevernes oplevelse af at mestre undervisningen på museet er højt prioriteret. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

anvendte herregårdenes vidstrakte skove, hvordan skovarbejderens hverdag hang sammen, samt historien om herregårdsjagten som aristokratisk standsmanifestation i slutningen af 1800-tallet. Da mange af de deltagende børn og unge kommer fra Gammel

Estrups lokalområde, er det deres egen lokalhistorie, der behandles i undervisningen. Dette aspekt øger elevernes mulighed for at relatere historien til eget liv og forstå strukturelle forskydninger i deres eget nærområde gennem tiderne. Elever, som normalt vanskeligt tilegner sig viden om abstrakte forhold som eksempelvis tidsperioder,⁶ opnår på den måde en god forståelse for kronologisk udvikling. Ved at lære om sig selv som individer, der er en del af en særlig kulturel kontekst, får eleverne bedre betingelser for at begå sig i nutidens globale, flerkulturelle virkelighed.

Museet som udforsket territorium

Gennem arbejdet med praksisorienterede opgaver i et afskærmet historisk miljø, oplever eleverne måske for første gang, at de kan bidrage med noget vigtigt i en læringssituation, og det virker stærkt motiverende for deres videre lyst til læring. Bueskydning, optænding i brændekomfuret og snitteværkstedet understøtter måske ikke umiddelbart de klassiske, målbare fag i folkeskolen som eksempelvis dansk og matematik, men ved at opnå nye perspektiver på egen formåen i mange forskellige sammenhænge, styrkes elevernes måske i forvejen noget skrøbelige selvtillid. Lysten til at lære mere skærpes, og hukommelse, koncentration og motorik opøves. Endelig foregår alle aktiviteter som samarbejdsøvelser med det formål at styrke elevernes sociale kompetencer.

Keep it simple har vist sig at være nøgleord, når det kommer til undervisningsdesignet. Eleverne op-

tager en stor mængde nye sanseindtryk gennem det historiske tøj, de uvante omgivelser og museumsformidlerens tilstedeværelse, så en stor mængde aktiviteter kan skabe uoverskuelighed og forvirring hos eleverne. Skovarbejderhuset rummer et væld af muligheder, hvad angår fortællingen om liv og vilkår for herregårdens land- og skovarbejdere. Disse historier kommer til udtryk i husets spartanske indretning, fraværet af moderne bekvemmeligheder såsom indlagt vand og strøm, samt alle de gamle redskaber i skovarbejderhusets tilstødende huggehus. Husets lille nyttehave med historiske sorter af frugt og grønt inviterer til at smage på kulturarven, og området omkring Skovarbejderhuset danner sammen med den tilstødende herregårdsskov et stemningsfuldt historisk læringsrum. Imidlertid er selve museumsbesøget og transporten frem og tilbage fra den pågældende skole noget helt nyt og dermed en stor stressfaktor i sig selv for de mest sensitive af eleverne. Derfor indeholder forløbene en konstant mulighed for at trække sig tilbage, snitte i en pind, blot være til stede og på den måde optage fortællingen i en mere passiv form.

Det valgte undervisningsdesign betyder, at eleverne bliver socialiseret ind i faglige diskurser og praksisser, som ville have været vanskeligt tilgængelige for dem i en traditionel undervisningssituation. De opdager nye måder at lære på, og deres diagnoser eller problematikker ekskluderer dem ikke fra at få et positivt læringsudbytte af museumsbesøget. For mange af børnene er undervisningsforløbet deres første møde med en kulturinstitution som et kul-

Kradsende uld og uvante tørklæder kan være en stor udfordring for elever som nemt bliver sansemæssigt overstimulerede, men de fleste elever tager imod tilbuddet om at blive iført historisk dragt med glæde. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

turhistorisk museum,⁷ og det vigtigste er således at give eleverne en positiv oplevelse i mødet med mu-

seet. Desuden bliver eleverne før museumsbesøget forberedt på, hvad de kan forvente under forløbet, hvilket eksempelvis øger trygheden i børnenes møde med en museumsformidler iklædt tidstypisk dragt og tilbuddet om selv at blive iført kopier af historisk tøj.

Børn med vidt forskellige diagnostiske og læringsmæssige baggrunde har deltaget i projektet, og det er blevet til en kakofoni af differentierede stemmer fra børn. Trods problematikker og udfordringer reflekterer de over mødet med kulturarven, fordi den bliver præsenteret på en ny og sansestimulerende måde. Modsattede holdninger og forskelligartede baggrunde har således vist sig at være en fordel for at få fuldt udbytte af læringspotentialer i projektets undervisning.⁸

Demokratisering af kulturarvsformidlingen

Den bagvedliggende tanke ved forløbene er, at kulturen og kulturarven danner grundlag for en stor del af den kulturelle dannelse, som skal ruste *alle* børn og unge til at begå sig i deres kommende uddannelsesforløb og voksenliv – hvad enten de har særlige behov eller ej. *Museet som engagerende, inkluderende og dannende instans* giver børn med særlige behov samme mulighed for at drage nytte af kulturarven på Gammel Estrup som alle andre børn og unge.

„Kulturarven er vedkommende for alle. Gennem museets bevidste fokus på børn med særlige behov, bidrager Gammel Estrup – Herregårdsmuseet til den vigtige demokratiseringsproces af museumsfor-

midlingen. På den måde får vi andre grupper i samfundet i tale end de traditionelle museumsbesøgende. En forudsætning for en museumsformidling, der ikke på forhånd ekskluderer bestemte grupper i samfundet, er en åbenhed, der giver de besøgende mulighed for at forholde sig til vores tid, samfund og historie på nye måder. Det er netop sådanne åbne rum, vi søger at skabe med dette nye projekt,“ siger Britta Andersen, museumsdirektør på Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

På overordnet plan har projektet været medvirkende til at styrke Gammel Estrup – Herregårdsmuseets rolle som demokratisk dannelsesinstitution med en levende, åben og inkluderende formidlingspraksis.⁹ Eleverne er selv med til at konstruere undervisningens indhold og værdi i det fysiske møde med genstande, miljø og fælles aktiviteter. Gennem forløbenes konkrete indhold, kobles teori og praksis, hvorved eleverne opnår nye perspektiver på deres almindelige klasseundervisning. Det er museets ambition til stadighed at kvalificere undervisningen gennem en optimal udnyttelse af miljøets og genstandenes muligheder.

Behov for evidens

I tilknytning til projektet er et speciale blevet udarbejdet ved Arts på Aarhus Universitet. Her har et kvalitativt studie søgt at afdække, hvilke elementer og didaktiske greb, der virker fremmende for elevernes udbytte af museumsundervisningen på Gammel Estrup – Herregårdsmuseet. Resultaterne

Udgangspunktet for projektets undervisning er læring gennem konkrete, praksisorienterede aktiviteter i samarbejde med andre. Her hjælper en elev med at bære en kurv med æbler. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

fra undersøgelsen viste, at et stort læringspotentiale opstod i interaktionen mellem elever, lærere og museumsunderviser i samspil med Gammel Estrups særlige historiske miljø.

Særligt de historiske genstande og omgivelserne samt det konkrete, praksisorienterede indhold virkede motiverende for elevernes lyst til at deltage i aktiviteterne og til at lære mere. Undersøgelsens konklusion var endvidere, at elevernes læring i særlig grad fremmedes af de meget forskellige færdigheder og kundskaber, som blev bragt i spil via forløbenes praktiske aktiviteter. Endelig viste undersøgelsen vigtigheden af et trygt, velafgrænset og skærmet under-

visningsmiljø med en tryk relation mellem elever og museumsformidler som afgørende elementer.

De positive effekter af museumsundervisning for børn med særlige behov bliver i 2015 og 2016 yderligere genstand for en videnskabelig undersøgelse, når Gammel Estrup – Herregårdsmuseet i kraft af deltagelsen i et nationalt, tværmusealt *Netværk for museumsundervisning for børn med særlige behov*, kortlægger en række eksemplariske museumsundervisningstilbud med henblik på kvalificering og kompetenceudvikling af den generelle, museale praksis på området. Målet er at give efterfølgelsesværdige eksempler på, hvordan kulturarvens værdier kan bevæge sig på tværs af institutionelle såvel som diagnostiske skel med det hele menneske og dets dannelsesproces for øje.¹⁰

Nye frugtbare veje at gå

Godt inde i projektets gennemførelse er museet blevet meget klogere på, hvordan museumsundervisning for børn med særlige behov bedst gennemføres i praksis. På baggrund af de opnåede erfaringer udvikles der nu en strategi for en kvalificeret og udbytterig undervisningspraksis for børn i specialtilbud. Denne strategi har som delmål at dele viden med lignende kulturinstitutioner. Vejen fra intention til praksis har vist sig at være en gensidig og livsbekræftende læringsproces for de deltagende aktører og museet. De mange deltagende børn har alle sat deres vidt forskellige aftryk på forløbenes udformning og indhold. Et væsentligt mål med projektet har været at

*Udendørs aktivitet i Gammel Estrup – Herregårdsmuseets historiske æbleplantage taler til alle sanser.
Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet*

etablere et åbent, musealt rum, der fungerer som ramme for styrkelse af sociale kompetencer og evner til samarbejde hos den enkelte elev, og denne essentielle målsætning har projektet vist sig i høj grad at leve op til.

At adressere en ny brugergruppe stiller krav om nye måder at tænke formidling på, og Gammel Estrup – Herregårdsmuseet afdækker gennem projektet nye frugtbare veje at gå, hvad angår ikke-præsenterede museale formidlingsformer. Det er museets overbevisning, at sanseaktivering og en kropslig orienteret tilegnelse af kulturarven er kommunika-

tionsstrategier, som i samspil med Gammel Estrup – Herregårdsmuseets helt særegne kulturmiljø kan give flere nye brugergrupper en stemme og en indgang til vores alles *fælles fortid*.

Projektet *Museet som engagerende, inkluderende og dannende instans* er støttet af Knud Højgaards Fond, Kulturstyrelsen og Norddjurs Kommune.

Tak til Nikolaj Brøsted for at bidrage med erindringer og kommentarer.

Noter:

1. Dyste mfl. 2012 s. 74
2. Dysthe 1995 s. 120
3. Holm 2013 s. 9
4. Chemi 2012 s. 65
5. Holm 2013
6. Holm 2013 s. 12
7. Holm 2013 s. 14
8. Uenighed og forskellige sociokulturelle baggrunde kan opfattes som en læringsressource Dysthe mfl. 2012.
9. Sattrup mfl. 2014 s. 189
10. Sattrup mfl. 2014

Litteratur:

Bakhtin, Mikhail: *Discourse in the Novel. In the dialogic imagination*. Four essays by M. Bakhtin. Austin, Texas, University of Texas Press 1973.

Bakhtin, Mikail: The problem of speech genres and other late essays Edited by Caryl Emerson, Michael Holmquist University of Texas Press 1986.

Bakhtin, Mikhail: *Ordet i romanen*. På dansk ved Nina Møller Andersen og Alex Fryszman Gyldendal. 2003.

Callesen, Kim, Reng, Marianne: „*ADHD og autismespektrumforstyrrelser – undervisningsforløb for børn med særlige behov, erfaringer, handicapforståelse og anbefalinger*“. Vestthimmerlands Museum. 2014.

Chemi, Tatiana: *Kunsten at integrere kunst i undervisningen*. Aalborg Universitetsforlag 2012.

Dysthe, Olga, Bernhardt Nana, Esbjørn, Line *Dialogbaseret undervisning, kunstmuseet som læringsrum*. Fagbokforlaget, Landslaget for Norskundervisning 2012.

Dysthe, Olga: (red) *Dialog, samspil og læring*. Århus 2003.

Dysthe, Olga: *Det flerstemmige klasserum, skrivning og samtale for at lære*. Ad Notam Gyldendal AS, Oslo 1995.

Holm, Dorte Hvasko: *pædagogik i hverdagen for børn med autismespektrumforstyrrelser (ASF)*. Videnscenter for Autisme 2013.

Holm, Dorte Hvasko: *pædagogik i hverdagen for børn med ADHD*. ADHD – Foreningen 2013.

Illeris, Knud: *Læring*, samfundslitteratur 1998.

Korsgaard, Ove (red): *Medborgerskab, identitet og demokratisk dannelse*. Danmarks pædagogiske Universitets Forlag 2004.

Villumsen, Brovall, Sasja Rugaard, Juul, Dorte, Sattrup, Lise: *Rum for medborgerskab*. Statens Museum for Kunst, København 2014.

Upubliceret:

Kristensen, Helle Ingerslev: *Læringspotentialer i museumsundervisning målrettet børn med særlige behov*, speciale indleveret ved Faculty of Arts Aarhus Universitet 2014.